

Četiri smrti — četiri gubitka za našu kulturu

Prof. Stjepan Kastropil

Kroz posljednjih nekoliko mjeseci naša nauka i naša književnost pretrpjele su niz nenadoknadih gubitaka: Dr. Dragutin Boranić, Dr. Antun Barac, Dr. Mihovil Kombo i Augustin Ujević prestali su da žive. Smatramo svojom dužnošću da te četiri smrti ožalimo i komemoriramo na ovom mjestu.

Dr. Dragutin Boranić

85 godina je imao dugogodišnji i zaslužni profesor zagrebačkog Sveučilišta i akademik Dragutin Boranić, kad je početkom rujna zaklopio svoje oči. Filolog po struci, neumoran istraživač na području historije jezika, dijalektologije, nomenklature, odličan sveučilišni nastavnik, pedagog i odgojitelj srednjoškolskih profesora materinjeg jezika, ostavio je za sobom neizbrisivu brazdu u našoj nauci i kulturi.

Boranić je objavio bezbroj radova iz područja lingvistike razasutih po raznim časopisima, na-

ročito po periodičnim izdanjima Jugoslovenske Akademije. Pored rada na lingvistici, značajan je i Boranićev rad na folkloru i etnografiji. Uredivao je naime od 1902. pa do konca života značajnu folklornu i etnografsku ediciju Jugoslovenske Akademije »Zbornik za život i običaj Južnih Slavena« i objavio u njoj više vrijednih i zanimljivih naučnih priloga. Član komisije za izradu naučne terminologije i nomenklature od 1926. do 1941., objavio je 1932. zoološku, a 1934. botaničku terminologiju.

Od velikog je značaja također Boranićev rad na izradi velikog Akademijinog »Rječnika hrvatskog ili srpskog jezika«, kapitalnog našeg pothvata na području leksikografije, koji je 1880. započeo Đuro Daničić, a nastavili ga Valjavac, Budmani i Maretić, i na kojemu i sada radi, pod uredništvom akademika Stjepana Musulina, ekipa od desetak naših najboljih stručnjaka.

Ali najkorisniji, a ujedno i najpoznatiji Boranićev rad je na području pravopisa. Nastavljajući djelatnost Dr. Ivana Broza oko izdavanja službenog pravopisa za škole (prvo izdanje je iz 1892.), Boranić je objavio desetak izdanja, svaki put boljih i proširenijih, pravopisnog priručnika, pod oznakom »Broz-Boranić«. Iako je Boranićev pravopis nepotpun, mjestimično neprecizan, a možda katkad i nedosljedan, on je i danas — u očekivanju iscrpnog, modernijeg i svestranijeg pravopisnog pomagala, na kojemu rade naši učenjaci i koji treba da zavode pravopisno jedinstvo na čitavom području hrvatsko-srpskog jezika — naš najsolidniji rad iz te oblasti, neophodan savjetnik i oslon za svakog tko hoće da ispravno piše književnim jezikom. Po Boranićevom pravopisu čitave su generacije naših ljudi učile pisati. Zato je smrt njegova tvorca našla odjeka ne samo među učenjacima i intelektualcima, već i u najširim slojevima naroda, kojima je on malo bio možda poznat kao učenjak i visokoškolski nastavnik, ali za koje je njegovo ime bilo čitavi jedan pojam: pojam korektnog pismenog izražavanja na književnom jeziku.

Dr. Antun Barac

Nakon više od 35 godina naučnog i književnog rada i četvrt vijeka pedagoškog djelovanja na katedri za hrvatsku književnost na zagrebačkom Sveučilištu, ugasio se je 1. studenog svijetao i plodan život najvećeg hrvatskog suvremenog književnog historioграфа i kritičara Dr. Antuna Barca.

Već od svoje književne studije o Nazonu, prve, koju je (1918) objavio, Barac je dao naslutiti, da se u njemu krije osebujan književni historik, koji će u proučavanju i osvjetljivanju književnog fenomena ići svojim izvornim putom, isto tako dalekim od puke suhoparne dokumentacije, jalove dogmatičnosti, kao i registratorske površnosti i skroz subjektivne impresivnosti. Bezbroj studija, eseja i monografija, koje su zatim došle, naročito one o Šenoi, Ivanu Mažuraniću, Kranjčeviću, Botiću, Đalskomu, Šimunoviću, Kovačiću, Matošu, Vidriću, i knjige kao članci o književnosti, Književnost i narod, Veličina malenih, Hrv. književna kritika, Jugoslavenska književnost i Povijest hrv. književnosti (I) potvrdili su opravdanost ovih naslućivanja i velikih nada, koje su se odmah u Barca polagale. Osvjetliti sa svih strana razdoblje ili pisca, kojeg se proučava, voditi računa o svim faktorima koji nužno utječu na književni razvitak i dobe i ličnosti, ne gubiti iz vida naročito društvene komponente, koje posreduju pri nastajanju i razvitku književnih pojava: to je bio Barčev kritičarski i historioграфski metod kroz cijelo vrijeme njegove plodne djelatnosti. Kad nadodamo, da je malo tko u našoj književnoj nauci znao spojiti solidnost investigacionog metoda, čvrstoću dokumentacije, oštru pronicavost suda, prodornost pogleda u prošlost, dar simultane, ali svestrane obu-

hvatnosti ideja, ljudi i razdoblja s konciznim, jasnim, slikovitim pisanjem, koje je od svake njegove studije i knjige stvaralo ne samo solidno naučno djelo, već i književnu umjetninu, onda možemo uočiti svu težinu gubitka koji smo pretrpjeli smrću Antuna Barca, čiji je životni put — da nam je sudba bila sklonija — po broju prevalljenih godina mogao bar još decenij da traje na sreću naše nauke, koja bi tada bila dobila cjelovito, zaokruženo djelo o novijim književnim stremljenjima hrvatskog naroda, na kojemu je Barac dugi niz godina radio, umjesto magistralnog torza »Književnost Ilirizma«, dostojnog, da, kao i takav, kiti Barčev grob, ali i da podcrtava veličinu praznine, koju je njegova smrt ostavila u našoj nauci i kulturi.

Dr. Mihovil Kombol

Smrt Mihovila Kombola Dubrovnik ima sebnih razloga da ožali. Ovaj čovjek ogromne erudicije, zamjernih književno-historioграфskih sposobnosti, majstorski poznavalac jezičnih finisa svog i tuđih jezika, pronicljivi kritičar, nadahnuti pjesnik zadužio je naročito Dubrovnik posvetivši dobar dio svoje djelatnosti proučavanju njegove civilizacije i njegove književnosti. Kombolove studije Dinko Ranjina i dubrovački petrarkisti (1932), Talijanski utjecaj u Zlatarićevoj lirici (1933) i naročito dubrovački dio njegove magistralne Povijesti hrvatske književnosti do Narodnog preporoda su dokazi neobične Kombolove ljubavi za dubrovačku književnu starinu, pred kojima nijedno dubrovačko srce ne može ostati ravnodušno i ne ožaliti gubitak čovjeka koji je tako volio ovaj Grad, koji mu je, povodom jednog njegovog predavanja, pred nekoliko godina onako oduševljeno aplaudirao.

S ne manje uspjeha obrađivao je Kombol i ostalu problematiku iz hrvatske književne historioграфije. Važni su njegovi antologijski pothvati, snabdjeveni solidnim komentarima i znalački pisanim predgovorima: Hrvatski pripovjedači 80-tih godina (1935) i Antologija novije hrvatske lirike (1934). Oba u kolekciji »Sto godina hrvatske književnosti«.

Ali najznačajniji je Kombolov rad na prenošenju u naš jezik nekih besmrtnih tekstova svjetske književnosti. Najprije Goetheove Ifigenije na Tavridi, koje osjećajni, kongenijalno prevedeni stihovi već tri godine odjekuju ispod borova Graca. Zatim Danteove Božanstvene Komedije, od koje se drugi dio: Čistište nedavno pojavio u našim knjižarskim izlozima. Samo onaj tko dobro poznaje Danteovu velepjesan, njezinu kompliciranu izražajnu arhitektoniku, neprestane zamke, koje, gustoćom svoje simbolike i neprozirnošću svojih dubina, stavlja prevodiocu na svakom koraku pred noge, pa pročita ono što je od njezinih besmrtnih ljepota uspjelo Kombolu prenijeti u naš jezik, može prosuditi veličinu Kombolovog pothvata i osjetiti ža-

lost, što kao i u slučaju Barca, životno djelo još jednog našeg eminentnog stvaraoča ostaje nedovršeno. Svojim prevođenjem Dantea Kombol je tako reći rehabilitirao prevodilački posao i izvojevao mu ravnopravnost među ostalim književnim radovima.

Osim čisto književnog i naučnog rada, Kombol je više godina djelovao kao pedagog na zagrebačkoj Akademiji za kazališnu umjetnost, gdje je svojom erudicijom, zamjernim predavačkim darom i snagom ličnog utjecaja osvajao slušaoce. Komemorirati i pokloniti se pred svijetlom uspomenom ovog zaslužnog čovjeka, nalazimo da nam je dužnost.

Augustin Ujević

Smrću Augustina Ujevića hrvatska je književnost ostala bez jednog od najvećih svojih pjesnika. To je danas svakome jasno, pa i onima, koji su, kod prosuđivanja Ujevićeve vrijednosti, bili zavedeni u pristranost dekorom pjesnikovog slikovitog boemstva, raznim manje više apokrifnim legendama o Ujevićevim nastranostima i naročito kaustičnom ironičnošću njegova duha, čije su ugrize mnogi na sebi osjetili, toliko da su u njemu sekundarno gledali pjesnika i izražavali čak sumnju o autentičnoj proživljenosti stihova, koje je pisao.

Smrt je međutim učinila svemu tome kraj, dokrajčila nesporazum, koji je stalno lebdio oko Ujevićevoг udjela u poeziji današnjice, i on je sada sinuo u svoj svojoj stvaralačkoj veličini i izvornosti.

Stvaralaštvo Ujevićevo u poeziji nije opsegom naročito veliko. Svega nekoliko zbirki pjesama: *Lelek sebra*, *Kolajna*, *Auto na Korzu*, *Ojadenozvono*, (najsavršenija i »najujevićeskija« od svih), *Pesme*, *Rukovet* i konačno *Žedan kamen na studencu*. Osam zbirki pjesama kroz više od 35 godina književnog rada nije mnogo, kad bi kvantitet bio važniji u poeziji od kvaliteta i broj tiskanih redaka u pjesmi zasjenjivao njezinu unutrašnju vrijednost. Kako je međutim obratno, mora se i na relativno malen broj Ujevićevih pjesama gledati kao na pozitivnu pojavu u Ujevićevom stvaralaštvu. Stvarajući usporeno i samo iz apsolutne unutarnje potrebe, Ujević je mogao nad svakom pjesmom, koju je pisao, postići onako uspješnu koncentraciju svih svojih unutrašnjih snaga, isci-

zelirati u njoj svaki detalj, izbjeci neizbježna ponavljanja i plagiranja samog sebe i ostati uvijek svjež, nov i izvoran.

Ovo unutrašnje koncentriranje nad pjesmom, u težnji da se svaki put ostane što više svoj i nov, kod Ujevića je katkada pretjerano i onda nastaju one Ujevićeve cerebralno forsirane, u mislima i izrazu suviše hermetiski zatvorene pjesme, koje je rado pisao u posljednje vrijeme svog života, a koje će od svih njegovih tvorevina najprije uvenuti i pasti u zaborav.

Ovo bi se moglo reći i za njegove eseje, naročito eseje skupljene u knjigama *Skalpel* kao *Sa i Ljudi za vratima gostionice*. Osobinu brze propadljivosti nose u sebi i neki Ujevićevi prijevodi rađeni na brzu ruku i bez dovoljno pažnje. Njihova se pojava objašnjava činjenicom, što je Ujević, takoreći već od prvih svojih koraka u književnosti, književnik-profesionalac, pisac, koji, izvan administrativnih sinekura i udobne birokratske hladovine, živi od svog pera i samo od svog pera. U predratnom našem životu to je bila rijetka pojava i zato je Ujević morao za koricu boemskog kruha teško kulučiti po novinama i pisati mnoge stvari bez ljubavi i bez interesa. Najvećem dijelu tog najamničkog rada, zaturenog po prašnjavim kolekcijama novina, i nerijetko anonimnom suđeno je da ostane potpuno u tami. Ako ikada kakav Ujevićev biograf ili pisac doktorske teze o pjesniku bude izvlačio na svijetlo dana te Ujevićeve sastave, bit će to da njima potkrijepi svoje neizbježne tvrdnje o enciklopedičnosti pjesnikovog duha, njegovom ogromnom znanju, koje se je snalazilo i lako kretalo po najrazličitijim i međusobno najudaljenijim područjima nauke i iskustva.

Kad se odbije sve prolazno i neizbježno propadljivo u Ujevićevom stvaranju i pokuša iz njegovog pjesničkog rada izdvojiti tvorevine od trajne vrijednosti, makar kako se oštro mjerilo pri tome primijenilo, dobiva se čitava zbirka antologijskih pjesama, koje će trajno živjeti, koje bi trajno živjele i u svakoj drugoj književnosti, jer je njihova vrijednost tolika, da mogu zadovoljiti najekskluzivniji evropski poetski ukus, izdržati i najoštriju paljbu internacionalne kritike. Zbog toga smo u prvoj rečenici ovog komemorativnog napisa i govorili o Ujevićevoj smrti kao o gubitku za našu književnost jednog od najvećih rijezi-
nih pjesnika.